

CZU: 793.3(478)

DANSUL POPULAR TRADIȚIONAL DIN MOLDOVA

*Ion BENCHECI, lector universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, RM*

Summary. *This article describes how traditional Moldovan dance developed as an art form. It is one of the means of human self-expression, which transmits man's spiritual wealth, emotions, feelings. Traditional folk dance is a perception of beauty. The specific language of the dance, its movements, its vocabulary, as well as the colors in the painting, help to create a complete image of the people who possess it.*

Keywords: *folk dance, traditional dance, folklore, choreographers, dance movements, folk repertoire, dance performance.*

Dansul popular este o moștenire extrem de importantă a culturii noastre și, mai larg, a culturii mondiale, în care s-a reflectat talentul strălucitor, caracterul original și unic al poporului nostru. Originalitatea, strălucirea și expresivitatea dansului nostru au fost mult timp subiect de studiu și admirație.

În prezent, dansul popular moldovenesc trece printr-un moment crucial din istoria sa. Pentru a înțelege și a evalua corect esența și starea actuală a coregrafiei populare, este necesar să se distingă trei sfere principale ale funcționării sale în cultura modernă. Coregrafia populară a Moldovei are mai multe componente esențiale - dansul popular tradițional, dansul popular scenic și dansul folcloric. Conținutul și interacțiunea acestora oferă dansului popular o imagine completă, reflectând procesele moderne din coregrafia populară din Moldova. Gradul de atenție față de acest domeniu al culturii coregrafice, cercetarea domeniului, rămân decisive în perceperea dansului tradițional din Moldova ca un fenomen cultural. Existența unei tradiții coregrafice poate fi observată prin prezența trăsăturilor stilistice comune diferitelor regiuni ale Moldovei, precum sincronicitatea, polifonia, improvizația și alte câteva trăsături. În stilul coregrafic general, se disting câteva maniere regionale originale de interpretare. Acestea se deosebesc prin lexicul lor de dans, caracterul interpretativ, particularităților de gen și repertoriu. Anume particularitatea și originalitatea coregrafiei diferitelor regiuni constituie bogăția dansului tradițional din Moldova ca fenomen cultural unic. În sat – conservatorul și promovatorul tradițiilor - cultura dansului popular a suferit mari schimbări în secolul XX. O serie de factori ai vieții sociale (distrugerea modului de viață tradițional al satului, colectivizarea, influența mass-media - radio, ulterior - televiziune, și prin intermediul lor - urbană, culturală urbană) nu au putut decât să afecteze starea folclorului coregrafic din mediul rural. Pentru viața oricărui fenomen tradițional, este necesară funcționarea activă a obiceiurilor și prezența unei transmisii continue.

Reducerea treptată a frecvenței interpretării dansurilor în viața de zi cu zi a avut un efect negativ asupra vieții culturii dansului din sat, în special în anii 60: în acest moment, manifestările festive tradiționale cu cântecul lor inerent și repertoriul coregrafic au început să fie înlocuite de formele clubului sovietic. Petrecherile, șezătorile, horele satului, acompaniate de instrumentiștii

folcloriști, au fost treptat înlocuite de dansurile unificate de magnetofon. Sunt multe exemple în acest sens.

Pe parcursul ultimilor decenii, colecționarii de folclor au reușit să organizeze expediții în multe regiuni din Moldova. Aproape peste tot, în ciuda proceselor entropice observate în cultura rurală tradițională, au fost găsite exemple unice și inimitabile de dans popular. Folcloristul Tudor Soltan din or. Orhei a înregistrat anii 85-88 următoarele dansuri: „Șaerul”, „Juravelul” din satul Mitoc, Orhei; „Frunza Nucului” din satul Clișova, Orhei; „Tropoțica” din Brăviceni, Orhei; „Bătuta” din Slobozia Doamne, „Fata Popii” din Cucuruzeni, Clișova. Bazatin Ion – „Bătrâneasca” din Șercani, „Legănata”, o „Horă” și o „Sârbă” din Susleni, Orhei, anii 90. Cecati Tudor cu „Hangul din Coteala”, „Zestrea” (actualul șervețel) din regiunea Odesa, rn Tarutino, „Schiopatica” din Brăviceni. Mihai Chiriac cu „Vengherca” din Socol, Șoldănești cules de la Trofim Gavriliță; „Ițele” și „Sâsâiacul” din Vadul-Rașcov; „Sârba” și „Polca” din Șoldănești; „Oira”, „Ciurul” și „Hora Fudulă” din Olișcani, Șoldănești. Și mulți alți renumiți folcloriști vestiți ca Pavel Popa, Magdăl Anatol, Ion Ilieș, Ion Negară, Nicolae Lupov, Nicolae Constantin, Ion Furnică, Gheorghe Forțu, etc., și-au adus aportul în culegerea și promovarea folclorului coregrafic, a dansului tradițional din Moldova.

Lipsa exercitării repetate a formelor tradiționale a coregrafiei duce în mod natural la o scădere a abilităților interpretative, la pierderi lexicale și la o reducere treptată a repertoriului coregrafic. Nu salvează situația nici existența în sate câtorva grupuri etnografice autentice, al căror număr a scăzut considerabil în ultimele decenii. Trebuie să ținem cont de faptul că aceste grupuri reprezintă interpretarea de dansuri și cântece nu zi cu zi, ci desfășoară spectacole rare pe scenă. Aceasta este starea actuală a dansului tradițional din Moldova, cândva popular în rândul oamenilor, divers ca formă și bogat în conținut. O nouă direcție artistică în dezvoltarea culturii coregrafice naționale, care a apărut la mijlocul anilor 30 și 40 ai secolului XX, este dansul scenic popular (crearea de compoziții coregrafice în care mișcările dansului popular sunt combinate cu tehnici de expresivitate scenică inerente dansului clasic). Dar, cu toate acestea, dansul popular nu și-a pierdut expresivitatea și caracterul său specific. Marii maeștri ai creației de dans scenic popular au oferit mișcărilor sale doar o amplitudine și o claritate mai mare, făcându-i mai semnificativi și mai luminoși. Coregrafii au găsit astfel de metode de a construi compozițiile coregrafice și combinații individuale de mișcări, au îmbunătățit tehnica performanței și școala de formare a artiștilor lor, încât fiecare dintre spectacolele lor au devenit o adevărată operă de artă scenică. Noul tip de coregrafie scenică din perioada sovietică a evidențiat activitatea multor coregrafi talentați - Igor Alexandrovici Moiseev (el a introdus conceptul de ”dans scenic popular”), Curbet Vladimir, G.Ivanov, I. Andreicenco ș.a..

În lumea dansului grupurile coregrafice originale determină astăzi modalitățile de dezvoltare ulterioară a dansului scenic popular nu numai în țara noastră, ci și în străinătate. Și nu este o listă definită a talentelor descoperite în dansul scenic popular. Toți maeștrii mari sunt cercetători ai folclorului, care reprezintă suportul și baza pentru crearea coregrafiei scenice, un fel de paletă din care culorile sunt desenate, completate și organizate de detaliile gândirii libere a artistului. Numai o semnificație profundă a patrimoniului coregrafic și înțelegerea valorii sale pot forma baza pe care este posibilă creativitatea unui coregraf competent în plan profesional. Prin urmare, este atât de important să păstrăm acele realizări progresive, care sunt bogate în artă coregrafică, pentru a oferi tinerei generații moderne posibilitatea de a se familiariza cu ele.

Ansambluri de amatori de dans popular, de cântece și dansuri populare au fost organizate în toată țara după modelul grupurilor profesioniste. Astfel, cu sprijinul statului, s-a format un sistem care a avut proprii lideri și ideologi, incluzând colective profesioniste și cele de amatori care le imită. Pentru crearea mai reușită a unui sistem de dans popular scenic au fost implicați coregrafi profesioniști.

În curând, principiile artistice ale dansului popular scenic au devenit clare. Să încercăm să determinăm ce a câștigat și a pierdut dansul popular din Moldova în procesul transformării sale în dans scenic. Una dintre metodele de transformare este de a spori mijloacele de exprimare, și anume: complicația desenului, tehnicizarea vocabularului, creșterea dinamicii, dând mai multă expresivitate modului de interpretare.

O altă tehnică este dezvoltarea unei noi dramaturgii și, de multe ori, de tipului de subiect, introducerea tehnicilor regizorale, precum și îmbogățirea materialelor din surse indirecte. Vechea generație de coregrafi s-a caracterizat printr-o mai mare atenție la sursele primare folclorice. Dansul folcloric în aceste zile este diamantul care trebuie căutat și, odată găsit, lustruiți-i marginile, subliniați strălucirea și toată splendoarea, dați-i o a doua naștere și apoi prezentați-o oamenilor. Coregrafii și-au creat propriile compoziții, vizionând dansuri folclorice neatrinse de profesioniști la numeroase recenzii și concursuri de spectacole de amatori din sate. Dansurile autentice, interpretate în acel moment peste tot în viața de zi cu zi se puteau vedea în turneele de prin țară. În dansurile compuse de coregrafii generației mai în vârstă s-a manifestat nu numai cunoașterea tradițiilor de către autor, ci și cunoașterea tipurilor de dans popular. Treptat grupurile coregrafice de amatori din mediul rural și urban au încetat să învețe să danseze de la oameni, ci au luat ca exemplu montările profesioniștilor celebri. Sa apelat în permanență pentru studierea dansurilor originale, autentice, dar nu a fost să se realizeze. Fără atenție cuvenită din partea dansului autentic, dansul scenic popular s-a transformat într-un gen de artă independent care există în conformitate cu propriile legi. Generația nouă de coregrafi uneori nu dau dovadă de o cunoaștere profundă a dansului folcloric pentru a monta o compoziție de autor.

Cercetările științifice extinse în coregrafia tradițională, utilizarea mai activă a dansurilor pe teme folclorice ne permit să sperăm că se va dezvolta și în continuare dansul scenic popular în Moldova. Un fenomen social și cultural fundamental nou pentru Moldova din ultima treime a secolului XX este apariția și distribuția pe scară largă a ansamblurilor folclorice. În același timp, a început să se formeze un stil caracteristic special de interpretare a coregrafiei tradiționale - dansul grupurilor folclorice. În ceea ce privește compoziția sa, grupurile folclorice includ aproape toate vârstele sociale. Trăsăturile distinctive ale ansamblurilor folclorice sunt:

- aderarea la mostre autentice și nu interpretarea operelor de autor și aranjamente de dansuri populare;
- lipsa unor grupuri coregrafice speciale;
- revenirea la conexiunea sincretică a cântecului cu dansul;
- respingerea costumelor de scenă monotone stilizate;
- revenirea la improvizație și polifonie a spectacolului popular.

Este caracteristic faptul că, în primii ani de formare, unele grupuri folclorice nu aveau în dotare costume populare autentice. Liderii ansamblurilor și-au considerat sarcina doar de a copia cu exactitate interpretarea autentică, care a fost observată mai des nu în condițiile vieții reale, ci în concerte și expediții etnografice. De-a lungul timpului, unele colective au început să introducă

în repertoriu dansuri populare autentice, care erau interpretate chiar de oameni simpli, și nu de dansatori special pregătiți. Cu toate acestea, pentru o perioadă lungă de timp în multe colective a rămas o atitudine prejudecată față de ansamblu folcloric ca „semn” al sistemului depășit de ansambluri de dans. Spectacolele colectivelor și seminarele din cadrul festivalurilor din Moldova au devenit un fel de indicator al atenției sporite pentru dansul autentic. Majoritatea grupurilor de copii și tineri au inclus în mod activ coregrafia în arsenalul lor de mijloace expresive. Dansurile folclorice cu ritmurile incendiare, complicate nu lăsau pe nimeni indiferent. O astfel de pătrundere și scufundare în tradiție au devenit posibile datorită comunicării constante a tinerilor interpreți cu cei mai buni maeștri de dans din popor. Cu toate acestea, problema stării artei coregrafice în grupurile folclorice rămâne nerezolvată.

La concursuri, festivaluri, forumuri, apar adesea neajunsuri comune multor grupuri de folclor, principalul fiind deficitul și monotonia vocabularului coregrafic. Chiar dacă se și interpretează dansuri pe care au reușit să le găsească și să le învețe direct de la interpreții autentici în expediții, doar câțiva coregrafi reușesc să reproducă maniera caracteristică și vocabularul complex al lucrării. Revenind la cele de mai sus, putem defini problema actuală pentru grupurile folclorice după cum urmează. Întrucât trăim într-o perioadă în care tradiția coregrafică folclorică a fost deja sever distrusă și dansurile sunt prezentate de obicei de către persoanele în etate, este necesar să colectăm și să căutăm modalități de a introduce bogăția lexicului folcloric în bagajul nostru puțin câte puțin, acordând o atenție specială acestui lucru. Cu toate acestea, munca grea pentru găsirea și implementarea lucrărilor autentice ale coregrafiei populare tradiționale, care în ultimul deceniu a devenit un scop al practicii expediționare a multor grupuri de cercetare, deja dă rezultate pozitive. Pentru ei este important nu doar să perceapă stratul de pe suprafață al coregrafiei populare tradiționale, ci și să stăpânească întregul spectru de stiluri de dans regional. Și, în concluzie, putem spune că, cu toată creșterea cantitativă a numărului de grupuri folclorice, dansul tradițional din Moldova pentru majoritatea populației continuă să fie un fenomen necunoscut, deoarece mass-media practic nu reflectă tema folclorului.

Comparând procesele moderne de studiu și stăpânire a culturii tradiționale în domeniul coregrafiei populare, trebuie remarcat faptul că, dacă în domeniul vocal s-a stabilit o interpretare cât mai apropiată de originalele folclorice, atunci o astfel de schimbare calitativă nu a avut loc încă în coregrafie. Există câteva experimente interesante, dar nu există un caracter de masă al acestui fenomen. Specialiștii coregrafi poartă o mare responsabilitate pentru a găsi modalități de a rezolva problema conservării și dezvoltării dansului popular tradițional din Moldova.

Timpul s-a repezit neîncetat peste pământ, oamenii s-au născut și au murit, au semănat pâine și au luptat pentru libertate, au suferit înfrângeri și au triumfat victorii. Dar tradițiile nu au mai fost întrerupte de mult timp - de la tată la fiu, a fost transmisă minunata artă a abilității de a „vorbi” liber și frumos în limba materialelor plastice. Desigur, schimbările în modul de viață, condițiile social-economice și obiceiurile oamenilor nu au trecut fără a lăsa o urmă pentru folclorul coregrafic. Din cele mai vechi timpuri, oamenii și-au redat prin dans starea emoțiilor, retrăirile, întâmplările și experiențele sale. Mulți cercetători observă sincretismul inițial al dansului și pantomimei. Dansul antic a provenit din pantomimă, care a fost un proces de imitare a naturii și a animalelor. Pantomima este o parte importantă a dansului. Din cele mai vechi timpuri, dansul a însoțit oamenii de la naștere până la moarte. În antichitate, ziua muncii

oamenilor începea cu un dans ritualic special. Înainte de început al vânătoriei, oamenii se contopeau într-un dans care imita o vânătoare de succes. Munca agricolă de primăvară începea de asemenea cu un dans de ritual special și cântec însoțitor. Materialele arheologice indică faptul că dansul își are originea în epoca paleolitică superioară, iar acest lucru s-a întâmplat cu mult înainte de apariția muzicii și a poeziei. Dansul nu este interpretat de tradițiile păstrate și crescute pur și simplu ca una dintre cele mai vechi forme de artă, ci chiar primul reprezentant al principiului creativ în om. Un vrăjitor într-un dans care înfățișează un cerb este descris pe peretele peșterii franceze din Lascaux în urmă cu douăzeci de mii de ani. Cel mai vechi dans provine din ritualul magiei. Este imposibil să nu fim de acord cu părerea că dansul avea o unitate sincretică cu ritmul, mai târziu cu muzica și, desigur, cu poezia.

Dansul este un mijloc de exprimare a emoțiilor printr-o schimbare constantă a mișcărilor subordonate unui anumit ritm. Studiul tradițiilor naționale și a ritualurilor folclorice are în prezent o mare importanță pentru știința și practica modernă. Să păstreze și să dezvolte tradițiile naționale de dans prin transferarea prototipurilor folclorice pe scenă de către grupuri coregrafice folosind diferite metode de interpretare plastică. În viața de zi cu zi oamenii nu dansează pentru public, ci pentru ei înșiși. Și dacă dansul este transferat pe scenă în această formă, o minciună va fi dezvăluită imediat. Un dans pentru spectator nu poate fi o copie a dansului cotidian. Folclorul, înțeles ca o epocă istorică în artă, purtând un anumit conținut social și estetic, apare ca urmare a percepției, sintezei și transformării creative a multor principii inerente dezvoltării anterioare a culturii muzicale sau a părții sale semnificative. Folclorul în dans este convențional împărțit în mai multe zone de stil, fiecare dintre ele având propriile sale condiții geografice și climatice, de viață, intonații muzicale deosebite, propriul stil de interpretare, costume, maniera de a interpreta dansuri și chiar mișcări individuale.

Folclorul coregrafic este o formă de conservare și difuzare a patrimoniului istoric și cultural. În același timp, este cea mai stabilă manifestare și formă a culturii populare tradiționale și a conștiinței naționale de sine. În el se manifestă ideile oamenilor despre frumos și convenit în toată plinătatea și diversitatea sa. Tragedia vieții umane și, de asemenea, credința și caracteristicile naționale ale oamenilor, experiența și înțelepciunea lor sunt pe deplin exprimate în dansul folcloric național. Se formează tipuri de comportament social al unei persoane, punctele sale de vedere asupra lumii și asupra sa însuși în această lume. Într-un efort de a învăța și de a reînvia cultura națională, lucrătorii de artă, instituțiile educaționale de cultură și artă creează noi opere bazate pe tradițiile populare. Din păcate, acest lucru nu are întotdeauna succes. Iar motivul pentru aceasta este conjunctura și o privire superficială asupra culturii populare originale, care a fost creată de secole și are rădăcinile sale profunde. Cercetătorii observă că atunci când este redat același material coregrafic, calitățile unui interpret individual capătă o importanță deosebită. Nicăieri nu se manifestă atât de liber caracterul popular ca în cântec și în dans.

Prelucrarea scenică al dansului constă în a-l îmbogăți prin experiența artei profesionale, păstrând în același timp baza și conceptul popular al dansului, originalitatea desenului și a modului de interpretare, pentru a-l aduce apoi publicului. Limbajul specific dansului, mișcărilor sale, vocabularul său, precum culorile din pictură, ajută la crearea unei imagini. Percepția spectatorului a materialului coregrafic etnografic are loc prin prisma percepției performante.

Când o fată sau un băiat este atras în dans, amândoi se bazează pe senzațiile interioare și își impun întreaga sa lume interioară în lucrarea lor . Astfel, este imposibil să creezi un dans popular fără un puternic sprijin interior, moral al interpretului. Ritmurile și imaginile populare au hrănit întotdeauna creativitatea coregrafilor și compozitorilor, care s-au orientat la diferite dansuri cotidiene în funcție de conținutul operei și de designul artistic al acestora. Folosind conflictele și imaginile vremurilor trecute, coregrafii au folosit adesea ritmurile dansurilor antice în opera lor. Cu cât lumea interioară a unei persoane este mai bogată, cu atât mai bogate sunt mijloacele de exprimare a acesteia în orice formă de artă. Iar arta dansului tradițional este comunicarea. Numai o personalitate se poate manifesta cu adevărat, pentru că există ceva de spus. Fără bogăția interioară a unei persoane, nici un progres nu este benefic. Trecând prin diferite etape, îndeplinind anumite sarcini funcționale, atât utilitare, cât și estetice dansul tradițional s-a dezvoltat ca formă de artă, deoarece este unul dintre mijloacele de auto-exprimare umană. Dansul transmite bogăția spirituală a omului. Acestea sunt emoțiile, sentimentele, aceasta este o percepere a frumuseții.

Timpul se schimbă, desigur, iar dansul caută noi forme care să reflecte realitatea și să corespundă dezvoltării conștiinței umane, moralei sale. Dansul profesional a cunoscut o mare evoluție. Tehnica tradițională a spectacolului popular virtuos se bazează pe influența coregrafilor, a purtătorilor de coregrafie educațională și a priceperii interpreților crescuți de aceiași mari coregrafi. Baza metodologică și tehnică a fost îmbunătățită. Dansul pe scenă populară a devenit o formă de artă independentă. Are posibilitate să ofere educație profesională, să fie predată nu doar celor care au abilități naturale, vocație pentru acest gen de activitate. În plus, ar trebui să fim conștienți de tradițiile din care a crescut arta profesională a dansului popular. Interesul pentru dansurile populare tradiționale nu dispare. Sursa eternă vie a culturii dansului popular tradițional, asociată întotdeauna cu forța, tinerețea și creativitatea oamenilor, revarsă în fluxul viitoarelor spectacole coregrafice un curat, proaspăt flux de plasticitate, imagini și ritmuri perceptibile vizual, bogate, vibrante, precum viața însăși.

Toate acestea vorbesc despre vitalitatea uimitoare a dansurilor populare tradiționale. Și acest lucru, fără îndoială, poate reînvia o creștere și o activitate creativă fără precedent - o trăsătură caracteristică a coregrafului nostru. Îmi doresc foarte mult ca melodia diferitelor dansuri folclorice naționale să prindă viață în zilele noastre în opera măștrilor coregrafi moderni. Coregrafia populară tradițională este un fel de sistem poli funcțional care contribuie la dezvoltarea multilaterală deplină a unei persoane, atât la îmbunătățirea caracteristicilor sale obiective, adică la substanța corporală a unei persoane (sănătatea fizică, frumusețea structurii corpului, postura dreaptă etc.), cât și la formarea proprietăților sale subiective și calități care alcătuiesc conținutul esențial al unei persoane, cu alte cuvinte, organizarea mentală și spirituală a acesteia (idealuri morale, valori, atitudine față de alți oameni, voință etc.)

BIBLIOGRAFIE

1. BAZATIN, I. Vârsta împlinirilor: [despre ansamblul de cântece și dans Hora] Femeia Moldovei. 1975, Nr 10, p. 18-19. 954.

2. CHISELIȚĂ, V. Aspecte interculturale în muzica de joc din nordul Bucovinei și Basarabia (preliminări metodologice), Arta 2001: Arte plastice. Arhitectură. Muzică. Teatru. Cinema, Chișinău., 2001, p. 69-74.
3. CURBET, V. Așa-i jocul pe la noi: [culeg.] Chișinău, Literatura artistică, 1985, p. 308.
4. CURBET, V. Grai și tradiții ne-au unit. Chișinău, Pontos, 2000, p.232, 961.
5. ПОРА, Р. Jocul vetrelor străbune. Chișinău, Ed. Grafema Libris SRL, 200
6. ВЕРЕТЕННИКОВ, И. И. Южнорусские карагоды. Белгород: Везелица, 1993. 113 с.
7. ЗАЙКИН, Н. И.; ЗАЙКИНА, Н. А. Областные особенности русского народного танца: учебное пособие: в 2-х ч. Орел: ОГИИК, 1999. Ч. 1. 530 с.
8. ЗАХАРОВ, В. М. Радуга русского танца. М.: Сов. Россия, 1986. 128 с.
9. Устинова Т. А. Русский народный танец / вступит. статья В. Уральской. М.: Искусство, 1976. 152 с.
10. ЧЕШНОВ, Я. В. Фольклорный концепт человека // Фольклор и фольклоризм в меняющемся мире. М.: Государственный институт искусствознания, 2010. С. 14-45.
11. ЮСУПОВА, Г. М. Системные исследования культуры. М.: ГИИ, 2013. Вып. 3. 256 с.